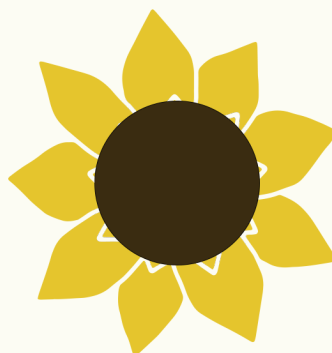
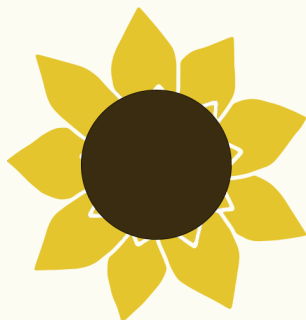
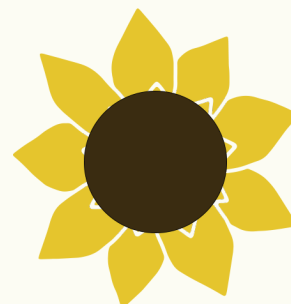
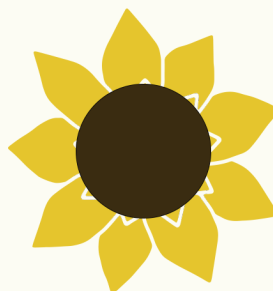
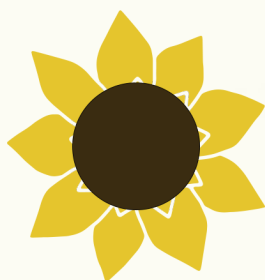
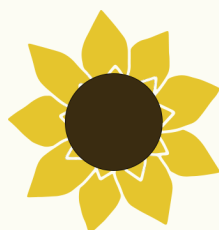


Den gröna vägen uppåt



En rapport från Miljöpartiet i Europaparlamentet



DE GRÖNA/EFA
i Europaparlamentet

Förord

Varför går det egentligen så bra för vårt tyska systerparti, medan vi gröna i Sverige står och stampar kring fyra procent?

Någon kanske vill stoppa mig här, för att påpeka att popularitetstopparna, när Die Grünen till och från varit Tysklands största parti i opinionen, är långt borta nu. Men faktum är att även om valresultatet landar någonstans i linje med vad opinionsundersökningarna visar i dagsläget, lär det innebära att partiet dubblar sitt väljarstöd och tar plats i regeringen.

Vad är det gröna framgångsreceptet i Tyskland? Varför skiljer sig stödet för de tyska och svenska miljöpartierna åt så mycket, när vi sakpolitiskt och värderingsmässigt står så nära varann att partiprogrammen är snudd på identiska? Dessa frågor berör vi i den här rapporten.

I Sverige fastnar Miljöpartiet ständigt i en politisk dragkamp - antingen är partiet för vänster eller för liberalt. Å ena sidan känner sig miljörelsen sviken av politiska kompromisser som vattnar ut partiets förslag, å andra sidan känner sig svensk industri hotad av skarpa initiativ för att skynda på den gröna omställningen.

De gröna tyskarna har däremot funnit en balans - istället för att slitas isär av motsatta förväntningar lyckas partiet attrahera en allt bredare skara väljare. Idag känner sig allt från fackföreningsrörelser till småföretagare hemma hos Die Grünen. De har också lyckats få med sig klimatrörelsen. Luisa Neubauer, Greta Thunbergs aktivistkollega, är tydlig med att partiet är det bästa politiska alternativet i valet.

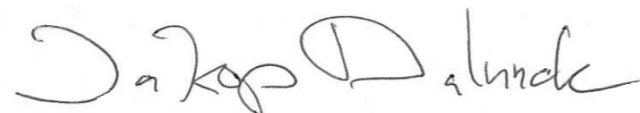
Die Grünen har alltså lyckats med vad Miljöpartiet aldrig riktigt fått kläm på: de framstår som breda, med engagemang och kunskap kring alla välfärdsfrågor - och samtidigt som det spetsigaste och tydligaste alternativet i ljuset av klimatnödläget.

Att förstå Die Grünen växande popularitet är att förstå det tyska politiska landskapet. De grönas framgång synliggör de luckor som uppstått under ett och ett halvt decennium av en något kvävande politisk stabilitet. När Angela Merkel nu avgår och den filt av trygghet som hon lindat in ett helt land i dras undan, blir det uppenbart att väljare som vill se en grön och progressiv framtid för Tyskland inte har särskilt många alternativ.

Men de grönas framgång kan inte lättvindigt förenklas till att de varit ”på rätt plats vid rätt tillfälle” och att hitta en balans där grön ideologi går hem hos en bred väljarskara är ett konststycke som kräver närmare analys. Just därför är jag mycket glad över att kunna presentera denna rapport, som tittar närmare på det tyska partilandskapet och de tyskars framgång i synnerhet. Rapporten är framtagen i samarbete med Simon Källman, statsvetare som tidigare forskat om nichepartier vid Göteborgs Universitet.

På söndag är det dags för tyskarna att gå till valurnorna. Det blir ett val som inte bara vänder blad i det tyska historieböckerna men också kan komma att rita om den politiska kartan i Europa. De gröna har goda chanser att bli del EU:s mäktigaste regering, därför blir lärdomar från de tyska gröna relevanta långt utanför landets egna gränser.

Tills dess - god läsning!



Innehåll

1. Inledning
2. Grön medvind i tyska partilandskapet
 - 2.1 Ohotat grönt ledarskap över miljöfrågor
 - 2.2 Miljö och klimat - valets viktigaste fråga
3. Ett parti för alla - så gjordes de tyska gröna till ett Volkspartei
 - 3.1 Mer än bara miljöfrågor
 - 3.2 Tillförsikt, passion, idériakedom - grunden för en ny (grön) identitet
 - 3.3 Grön politik för bättre regler, inte bättre människor
 - 3.4 (Gröna) Partiledareffekter
 - 3.5 Nya kritiker - priset för att bredda sig?
4. Vad kan MP lära av Bündnis 90/Die Grünen?

Text: Simon Källman på uppdrag av Jakob Dalunde och Miljöpartiet i Europaparlamentet.

Grafisk form: Clara Popenoe Thor

Läs rapporten från vårt studiebesök hos de tyska gröna 2019 på jakopdalunde.se



miljöpartiet
de gröna



DE GRÖNA/EFA
i Europaparlamentet

1. Inledning

26 september är det val till det nationella parlamentet i Tyskland. Valrörelsen har färgats av naturkatastrofer, korrupsionsskandaler och mediedrev. Detta har lett till att en stor grupp väljare har vandrat mellan det tyska politiska landskapets tre största partier: kristdemokraterna, socialdemokraterna och de gröna. Med bara dagar kvar till valet visar opinionsmätningarna en tydlig ledning för socialdemokraterna - ett parti som sedan början på 2000-talet kontinuerligt tappat stöd bland väljarna. Kristdemokraterna kommer med största sannolikhet göra sitt sämsta val någonsin.

Under valrörelsen har de gröna vid ett flertal tillfällen varit Tysklands största parti. I nuläget ger inte opinionssiffrorna anledning till att vara riktigt lika optimistisk. Samtidigt fick man i valet 2017 strax under nio procent av väljarnas stöd. De senaste veckornas mätningar visar nu att mellan 15 och 20 procent avser rösta på de gröna. De tyska gröna kommer alltså, med absolut största sannolikhet, göra ett av sina bästa val någonsin och närmast fördubbla sitt väljarstöd.

Med miljö och klimat högst på dagordningen och få konkurrenter på området framstår detta kanske inte som så konstigt. Svaret är dock mer komplicerat än så - vilket vi ska visa i denna rapport.

Varför går det egentligen så bra för de tyska gröna?

2. Grön medvind i det tyska parti-landskapet

De senaste åren har det partipolitiska landskapet målats grönt i land efter land. I Europaparlamentet har den gröna gruppen nu 73 av de 705 mandat- en och gröna partier har tagit plats i nationella lagstiftande församlingar världen över, framförallt i Europa. Dessutom sitter gröna partier med och styr från regeringsställning i ett flertal länder, däribland Sverige. Den gröna partifamiljen har alltså etablerat sig som en politisk kraft att räkna med.

Den gröna ideologin och partifamiljen målas ibland upp som spretig - det stämmer inte. Självklart finns det frågor där gröna partier skiljer sig åt men mer är det dock som enar dem. Av Europaparlamentets sju partigrupper är det den gröna gruppen som är mest sakpolitiskt enig. Det vill säga att man är den grupp där ledamöterna röstar mest lika av alla parlamentets partigrupper. Utöver den självklart progressiva visionen för miljö- och klimatpolitiken, enas man bland annat i synen på EU:s arbete för social rättvisa, mänskliga rättigheter och en human migrationspolitik.

Genom åren har det funnits många anledningar för gröna partier att titta på och inspireras av vad som händer i tysk politik. De tyska gröna är det överlägset största partiet i den gröna gruppen i Europaparlamentet och spelar där en avgörande roll. Nationellt har stödet för de gröna vid ett flertal tillfällen överstigit 20 procentsträcket med råge. Inför eventuella jämförelser med andra länder är det dock viktigt att förstå att de tyska grönas förutsättningar på flera sätt är och varit bättre än deras europeiska systerpartiers. Inte minst har det bristande intresset för de grönas profilfrågor bland andra partier och i vilken utsträckning miljö och klimat varit viktigt för tyska väljare bidragit till att göra just Tyskland till det land med världens största gröna parti.



PARTIERNÄ



CDU/CSU

Brett allmänborgerligt parti med konservativa rötter som länge varit Tysklands största parti. Partiet har, med Angela Merkel som partiledare, regerat i olika konstellationer sedan 2005 och är det parti som regerat under överlägset flest år under 1900-talets andra hälft. Under Angela Merkels ledning har partiet tagit en tydligare mittenposition vad gäller flera av de frågor som dominerat den politiska agendan, exempelvis migrations- och miljöpolitiken. Samtidigt har man drivit en marknadsorienterad och näringslivsvänlig politik.

Armin Laschet - partiledare och partiets kandidat till posten som förbundskansler - tillhör, likt Merkel, CDU/CSU:s mittenfalang. Många bedömare förutspår därför en viss kontinuitet med Merkels förda politik framöver.

Bündnis 90/ Die Grünen

Grönt mittenparti vars västtyska del växte fram ur miljö- och fredsrörelsen på 1980-talet. Partiets östtyska del, Bündnis 90, bildades då tre ickekommunistiska partier sprungna ur demokrätirörelsen gick samman kort efter Berlinmurens fall. 1993 slogs de två partierna samman och Bündnis 90/Die Grünen bildades. Partiets största frågor har historiskt varit miljöfrågor, en human migrationspolitik och mänskliga rättigheter.

Anna-Lena Baerbock - partiets kandidat till posten som förbundskansler - är språkrör tillsammans med Robert Habeck sedan 2018. De tillhör båda mittenfalangen, känd som "realos" - realisterna.



SPD - Sozialdemokratische Partei Deutschlands

Socialdemokratiskt parti som historiskt varit Tysklands näst största parti. Sedan 2013 regerar man tillsammans med CDU/CSU. Mellan 1998 och 2005 regerade man tillsammans med de gröna. Likt många andra socialdemokratiska partier i Europa har SPD tappat stora delar av sina väljarbas sedan 2000-talets början.

Olaf Scholz - partiets kandidat till posten som förbundskansler - har historiskt tillhört SPD:s högerfalang, även om partiet i denna valrörelse driver en rad mer traditionella vänsterfrågor som höjd lögstälön och återinförd förmögenhetsskatt.

FDP - Freie Demokraten

Liberal parti vars främsta fokus är marknadsekonomiska reformer. Sedan partiet grundades har man suttit i regering tillsammans med både SPD och CDU/CSU. Partiet driver på för ökad digitalisering och sänkta inkomst- och företagsskatter.

Partiets ledare heter Christian Lindner.



Die Linke

Det parti i förbundsdagen som ligger mest till vänster. Bildades 2007 genom sammanslagning av det gamla östtyska kommunistpartiet SED och Vänstervridna medlemmar av SPD som hoppat av. Med rötterna i det tidigare statsbärande östtyska kommunistpartiet har die Linke ett än tyngre historiskt bagage än exempelvis sin svenska motsvarighet Vänsterpartiet.

Partiets ledarskap delas mellan Janine Wissler och Susanne Hennig-Wellsow.

AfD - Alternativ für Deutschland

Nationalistiskt och högerpopulistiskt parti känt för sin invandrings- och EU-kritiska politik. Parti sprunget ur motståndet mot ökad EU-integration på det ekonomiska området efter finanskrisen, men som med tiden blivit allt mer fokuserat på restriktiv migrationspolitik.

Partiet leds av Jörg Meuthen och Tino Chrupalla.

2.1 Ohotat grönt ägandeskap över miljöfrågor

De tyska gröna är det enda partiet i tysk politik som tydligt prioriterar miljö och klimat. I många andra länder, som exempelvis Sverige, finns det partier både till höger om mitten och längre ut på vänsterkanten med ambitionen att profilera sig i miljöfrågor. För de väljare som tycker att miljöfrågor är viktiga, men som samtidigt har tydligt formulerade åsikter i mer klassiska höger- och vänsterfrågor, blir detta ofta ett attraktivt alternativ - även om man kanske fortfarande tycker att det gröna partiet har bäst miljöpolitik.

Ägandeskapet över miljöfrågor tillfaller nästan alltid gröna partier, förutsatt att etablerade sådana existerar. Studier har visat att gröna partiers ägandeskap över just miljöfrågor är det mest stabila och har varit nästintill ohotat sedan 1980-talet (Christensen et al., 2015). De tyska gröna är här inget undantag - tvärtom. Deras ämnesägandeskap över miljö och klimat är, precis som tidigare, starkt även inför detta val.

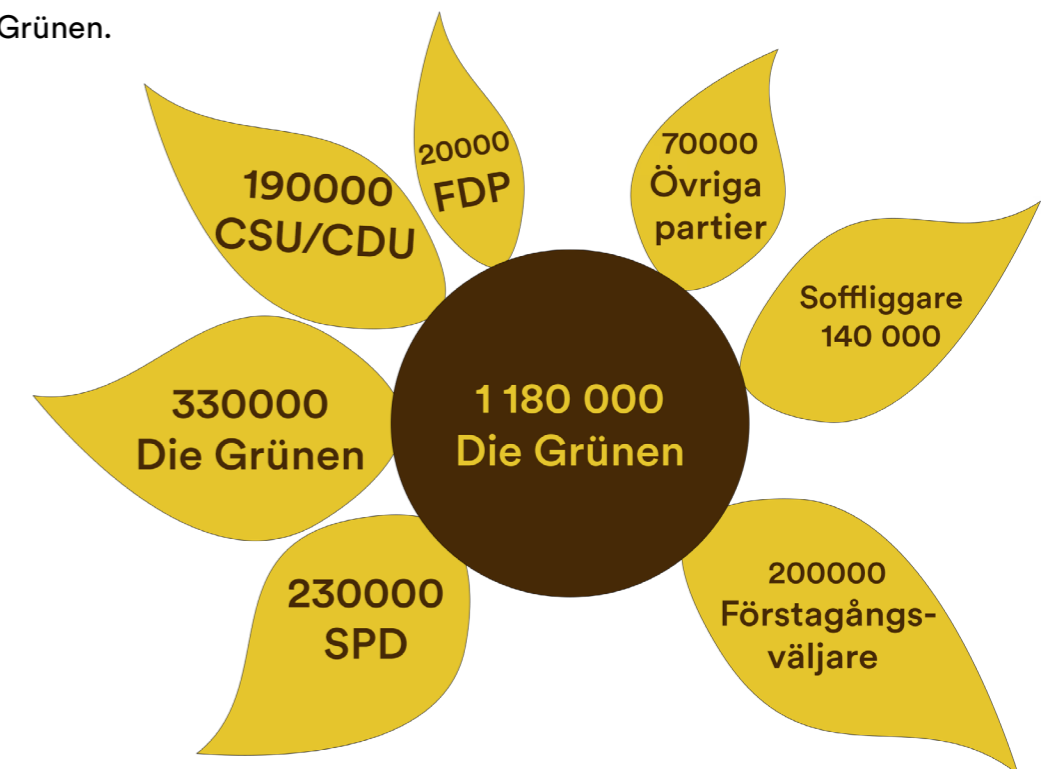
Ämnesägandeskap över frågor som står högt på den politiska agendan är en förutsättning för att lyckas väl i val. Vissa frågor byter ägare ofta, exempelvis ekonomi och utbildningspolitik. Dessa blir ofta centrum för politiska strider mellan etablerade partier. Andra frågor, framförallt de som rör den så kallade kulturella värderingsdimensionen, är mer stabila (Christensen et al., 2015). De byter ägare mer sällan och är därför ofta mindre intressanta för de partier som har lågt förtroende i dessa frågor. Enligt statsvetenskaplig teori bör parti-

er försöka lyfta de frågor som de själva har högt förtroende i samtidigt som man spelar ner de frågor där man har lågt förtroende (Meguid, 2005; Meguid, 2008). Den partipolitiska kampen handlar då mer om att sätta sina egna frågor högt upp på dagordningen än att stjäla ägandeskapet över frågor från andra (Dahlberg & Martinsson, 2015).

Det finns gott om exempel från tysk politik på både riks- och delstatsnivå som antyder att de etablerade partiernas försök att spela ner miljöfrågor, och istället fokusera på frågor där de har högre förtroende, har misslyckats. Det kanske tydligaste exemplet kommer från delstatsvalet 2018 i den konservativa delstaten Bayern. Då gjorde CSU sitt sämsta val någonsin - till stor del på grund av de grönas frammarsch. CSU:s förlust handlade dels om att man intagit en alltför restriktiv position i migrationspolitiken. Men också om att man under lång tid fullständigt ignorerat miljöfrågorna, samtidigt som dessa blivit allt viktigare för väljarna. Nu har man tvingats tänka om. Kort efter förlusten ändrade CSU stora delar av sin kommunikation och lanserade en rad miljöpolitiska förslag (Shulte, 2021).

Att de gröna tilltalar tidigare CDU/CSU-väljare är en relativt ny trend. Tidigare har flödet till och från de gröna framförallt bestått av SPD-väljare, vilket tittat sig naturligt då partiet på både delstats- och nationell nivå framförallt samarbetat vänsterut. Liknande tendenser finns i de flesta andra länder med etablerade gröna partier. Allt eftersom att

Väljarströmmar till Die Grünen.
Data från Tagesschau.

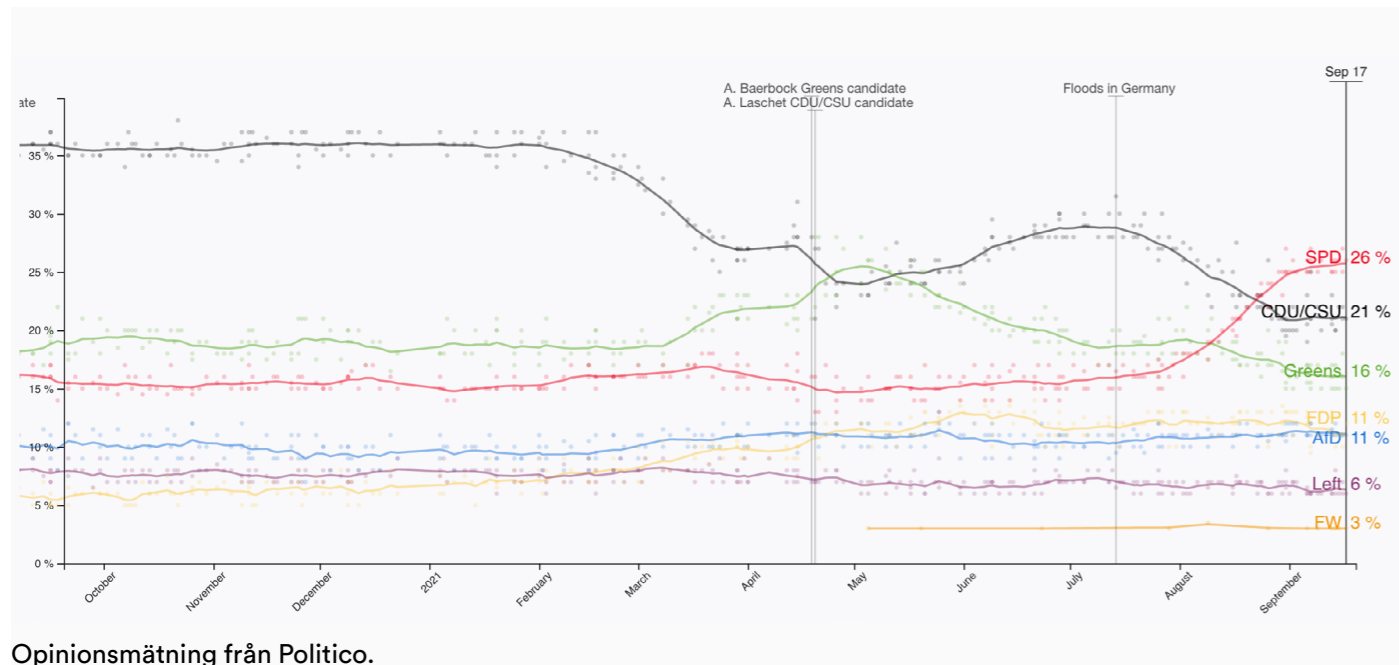


samarbeten mellan de gröna och CDU/CSU normaliserats på delstatsnivå har flödet mellan de två partierna också blivit allt vanligare.

I den nu pågående valrörelsen antyder opinionsmätningarna att det finns ett kluster med väljare som sedan tidigare i våras vandrat mellan CDU/CSU, SPD och de gröna. Baserat på dessa mätningar är det omöjligt att säga exakt vad som gör att väljarnas röstintention ändras. Med största sannolikhet har dock de politiska skandaler som uppdagats under våren varit drivande. CDU/CSU:s minskning under våren 2021 drevs troligtvis av att företrädare för partiet själva gjort ekonomiska vinster på Tysklands coronastrategi. På samma sätt har de grönas minskning under sommaren troligtvis att göra med att Anna-Lena Baerbock anklagats för plagiat och skattebrott. Efter att åter gått fram i opinionen efter Baerbocks skandaler har nu CDU/CSU återigen backat i opinionen - och denna gång till historiskt låga nivåer. I bakgrunden av en TV-sändning där Tysklands president Frank-Walter

Steinmeier uttryckte sin sorg över sommarens katastrofala översvämningar syntes Armin Laschet skratta och roa sig.

Denna typ av rörelsemönster är i sig inte förvånande. Antalet väljare som byter parti under, och till med sent i, valrörelser har nämligen ökat över tid. Väljare står idag mer självständiga i förhållande till partier och andra kollektiv än de gjort tidigare (e.g. Dalton 2013; Oscarsson 2020). Vad som däremot är anmärkningsvärt med denna dynamik är att de gröna tydligt etablerat sig som ett trovärdigt alternativ till Tysklands främsta statsbärande partier, CDU/CSU och SPD. Vid ett flertal tillfällen under våren har opinionsmätningar visat att över hälften av tyskarna skulle kunna tänka sig att rösta på de gröna (Tagesspiegel, 2021). Detta har skapat goda förutsättningar för att de gröna ska kunna kapitalisera på exempelvis skandaler och minskat förtroende för de andra partiernas företrädare.



Opinionsmätning från Politico.

2.2 Miljö och klimat - valets viktigaste fråga

De frågor som väljarna tycker är allra viktigast dominerar nästan alltid valrörelser och de partier som äger dessa frågor tenderar att få starkt folkligt stöd (Lachat, 2014). Flera mätningar bekräftar nu att miljö och klimat är den fråga som de tyska väljarna tycker är allra viktigast - något som mätningar återkommande visat sedan tidigare i våras. Att en fråga som de tyska gröna har ett väldigt starkt ägandeskap över står högt på dagordningen är utan tvekan en starkt bidragande orsak till det i denna valrörelse gått så bra för de gröna. Detta schema känns dessutom igen från tidigare tillfällen då de gröna haft höga opinionssiffror - det har alltid korrelerat med att miljöfrågor varit viktiga för tyska väljare.

Studier har återkommande visat att bland de som nämner miljö och klimat som sin viktigaste fråga är stadsbor, högtbildade och individer med

medelklassbakgrund generellt överrepresenterade (e.g. Dolezal, 2010; Birch, 2009; Beaudonnet & Vasilopoulos, 2013). I media tillskrivs detta dock ofta en oproportionerligt stor förklaringskraft för de grönas politiska framgångar, inte sällan i ett politiskt syfte för att befästa bilden av gröna som världsförärvända och icke-representativa för den genomsnittlige väljaren. Det finns nämligen en mängd andra faktorer som påverkar hur viktiga miljöfrågor är för väljare och hur stort stödet för de tyska gröna varit. Exempelvis är miljöfrågor viktigare och stödet för de gröna större nära platser där det finns eller har funnits kärnkraftverk (Schumacher, 2014). Rimligtvis gäller detta också för andra lokala miljöproblem.

Vidare visar studier att olika former av extraordinära händelser och kriser ofta styr väljarnas preferenser på kort sikt (Kingdon, 2011). Inom statsvetenskaplig

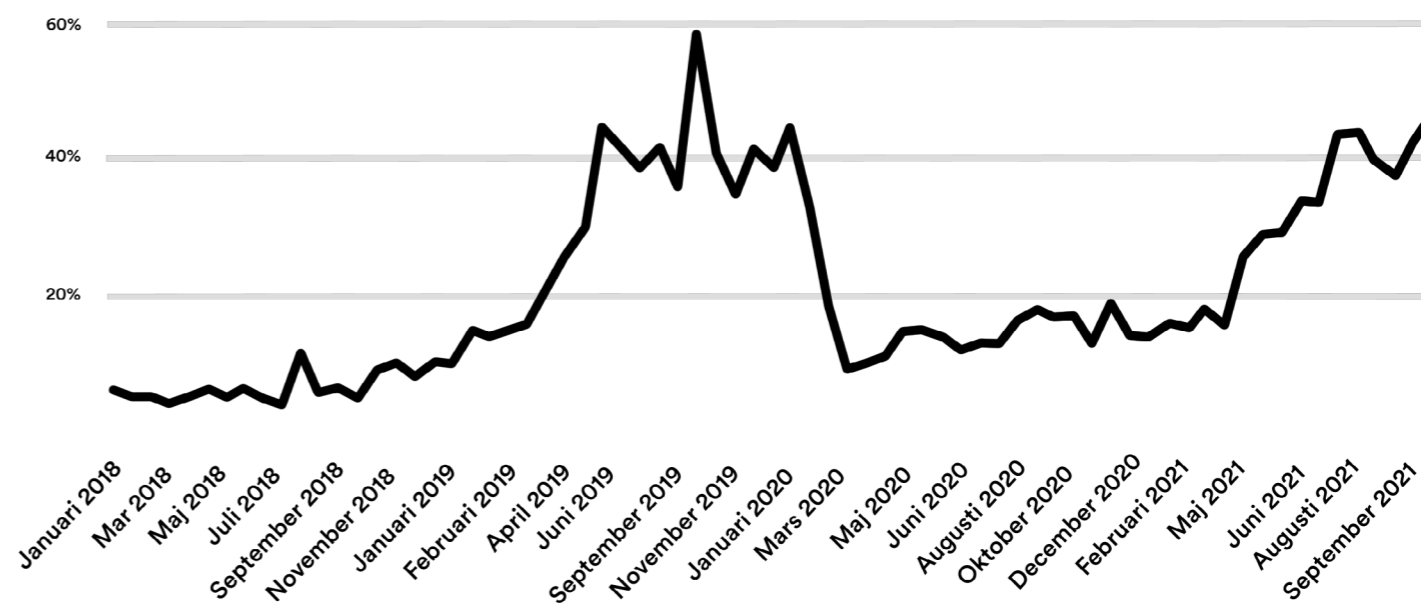
forskning kallas detta ibland för Focusing events - tillfällen där allmänhetens uppmärksamhet dras till ett givet problem. Vid kriser som tydligt går att koppla till miljöpolitik blir då alltså miljöfrågor i regel viktigare för väljare (e.g. Huchet, 2016; Broekema, 2016).

Många olika typer av händelser kan utgöra grunden för focusing events. Alltifrån naturkatastrofer och demonstrationer till lagförslag och publikationer av rapporter kan ha denna effekt (Liu et al., 2011). Exempelvis blev frågan om kärnkraften snabbt den viktigaste frågan efter kärnkraftskatastrofen 2011 i Fukushima, Japan. Det kanske kraftfullaste exemplet är dock den våg av demonstrationer som sattes igång av Greta Thunbergs skolstrejk utanför Sveriges riksdag inför det svenska valet 2018. Från och med hösten 2018 blev miljöfrågor allt viktigare för tyska väljare. Ett år senare, då Fridays for Future

anordnade en global demonstrationsvecka i slutet på september, nådde denna utveckling sin kulmen. Bara i Tyskland deltog omkring 1,4 miljoner människor i demonstrationerna. Då tyckte nästan 60 % av tyskarna att miljö och klimat var det viktigaste problemet för politiken att lösa.

Föga förvånande har detta också översatts i ett ökat opinionsstöd för de gröna - vars ägandeskap över miljöfrågorna, som sagt, är ohotat. Kort efter kärnkraftskatastrofen i Fukushima fick de gröna 23 % i nationella opinionsmätningar. Dessutom gjorde man kort därefter sitt bästa val någonsin i delstaten Baden-Württemberg (Blumenberg & Blumenberg, 2018). Även det ökade intresse för miljöfrågor som Fridays for Future-rörelsens genomslag lett till har tydligt påverkat de grönas stöd positivt.

Andel av väljarna med klimatet som den viktigaste frågan. Data från Statista.



3. Ett parti för alla - så gjordes de tyska gröna till ett *Volkspartei*

3.1 Mer än bara miljöfrågor

Gröna partier beskrivs ofta som en-frågepartier vars politiska kraft endast kanaliseras in i miljöfrågor (Schulte, 2021). Även om detta självklart inte stämmer idag går det inte att förneka att miljöfrågor har en särställning hos gröna partier. De flesta gröna partier har i alla fall delvis vuxit fram ur miljörelsen och skapats med anledning av övriga partiers oförmåga att adressera miljöfrågor på ett adekvat sätt (Lago & Martinez, 2010).

Huruvida gröna partier främst bör koncentrera sig på arbetet med miljöfrågor eller bredda sig till att också driva andra frågor är något som ständigt återkommer i den politiska debatten. De studier som undersökt frågan visar på blandade resultat.

Studier har visat att nichepartier inledningsvis tjänar på att koncentrera sig på sin profilfråga (Zons, 2016). Detta bidrar till att tydliggöra kontrasterna mot deras politiska motståndare och befästa ämnesägandeskapet över sin fråga - något som, om frågan står högt på dagordningen, kan leda till ett bra valresultat (Wagner, 2012).

Hur, när och varför nichepartier tjänar på att bredda sig är dock mindre uppenbart. Empiriska studier visar att utdelningen, definierat som väljarstöd,

på att bevara en tydlig niche minskar över tid. Kort sammanfattat: Ju längre ett nicheparti existerat, desto fler frågor tjänar partiet i regel på driva (Zons, 2016).

Andra studier har inte kunnat hitta ett sådant samband för gröna partier. Tvärtom antyder deras resultat istället att gröna partier inte tjänar på strategier som innebär att bredda sig till andra frågor. Då gröna partier historiskt framförallt allierat sig med vänsterpartier, och att både deras väljare och medlemmar ofta ser på sig själva som mer vänster än höger, antar man här att en breddning, i sådana fall, skulle ske mot klassiska vänsterpositioner. Dessa positioner ägs i regel av vänsterpartier. Därför hävdar man att utdelningen på att försöka öka sitt förtroende i dessa frågor borde vara liten (Bergman & Flatt, 2020).

Ingen av dessa studier täcker dock tidsperioden efter att de tyska gröna påbörjade sin breddningsoffensiv. Vad denna strategi resulterat i är därför svårt att sja om. Man kan dock konstatera att ämnesägandeskapet har stigit i en rad frågor sedan valet 2017 - efter vilket strategin om att bredda sig till andra frågor påbörjades. Detta schema utspelas på både nationell och delstatsnivå.*



“Redo, för att du är det.” 7C0 /Flickr

Även om de tyska gröna har en mer utpräglad mittenidentitet än många andra europeiska gröna partier är det tydligt att de positioner partiet driver i exempelvis fördelningspolitiska frågor är mer vänster än höger. Man har dock lyckats med konstformen att samtidigt framstå som företags- och industrivänliga. Detta har gjort tanken på ett regeringssamarbete med CDU/CSU möjlig - även om många av de positioner som de gröna nu driver som en del av sin strategi att bredda sig går stick i stäv med kärnan av CDU/CSU:s ekonomiska politik. På många sätt skulle därför ett regeringssamarbete vänsterut falla sig mer naturligt.

Givet att de tyska gröna, liksom alla gröna partier, har miljö och klimat som sina viktigaste politiska frågor är det rimligt att anta att detta också kommer vara deras främsta ingångsvärden i en hypo-

tetisk regeringsförhandling. Huruvida de tyska grönas breddningsstrategi kommer bära sakpolitisk frukt beror alltså eventuellt på vilken regeringspartner man sätter sig i regering med. En koalition vänsterut skulle vara bättre för deras möjlighet att få igenom politik på andra områden än miljö och klimat. Betoningen på sakpolitisk bredd tjänar dock ett bredare syfte - nämligen: att bygga en mer inkluderande partipolitisk identitet. Fortsätter trenden av ökat förtroende i andra frågor än miljö och klimat kommer det bli svårare och svårare för de grönas politiska motståndare att klistra på dem stämpeln som enfrågeparti. Detta skulle utgöra ett historiskt stort steg mot att lägga grunden för en ny parlamentarisk folkrörelse - något som gröna partier misslyckats med över hela Europa. Då skulle man på riktigt kunna bli ett grönt parti för alla. Eine grüne Volkspartei.

* En mängd osäkerhetsfaktorer gör det dock svårt att veta vad man kan läsa in i denna ökning. Exempelvis är det endast i absoluta tal som de grönas ämnesägandeskap gått framåt i andra frågor än miljö och klimat. Räknet som andelen av deras väljare är ökningen mindre tydlig i bästa fall, men har till och med gått ned i vissa frågor. Dessutom är det med (för oss) nu tillgänglig data omöjligt att veta huruvida exempelvis den ökade andelen väljare som exempelvis tycker att de gröna har den bästa familjepolitiken är tidigare sympatisörer eller väljare. Detta är ett helt annat händelseförlopp än ifall nya väljare tillkommit just för att de tycker att de gröna har den bästa familjepolitiken. Rimligtvis har man inte utformat och genom denna strategi för att övertyga tidigare gröna kärnväljare. Ökningen i ämnesägandeskap i andra frågor skulle alltså kunna tyda på flera olika utvecklingar.

3.2 Tillförsikt, passion, idérikedom - grunden för en ny (grön) identitet

En politisk identitet handlar inte om konkreta politiska förslag eller ett partiprogram. Det handlar snarare om att plantera en intuitiv förståelse hos väljare om vilka värderingar ett parti står för. En identitet ska först och främst förmedla en känsla, en kärna som väljarna instinktivt ska förstå, som dessutom är lätt att känna igen och förmedla.

Inom statsvetenskaplig forskning skiljer man ibland på instrumentella och expressiva väljare. Instrumentella väljare röstar för att maximera utfallet vad gäller specifik sakpolitik. De ställer sig alltså frågan: Vilket av partierna kommer ge bäst förutsättningar för att driva igenom den politik jag vill ha? Expressiva väljare, däremot, är inte nyttomaximerande på samma sätt. De röstar för att, exempelvis, ge uttryck för en del av sin identitet (Schuessler, 2001). Något

förenklat skulle man kunna säga att en röst på de gröna för dessa väljare främst skulle vara ett sätt att markera vem man är - inte vilka politiska förslag man vill se genomföras.

De tyska gröna har byggt sin identitet kring tre värdeord: *zuversichtlich*, *leidenschaftlich*, *ideenreich*. Tillförsikt, passionerad och idérik. I ett politiskt landskap där de stora partierna bråkar och där det finns ett stort missnöje bland väljare generellt vill de gröna framstå som en lösningsorienterad och optimistisk kraft i tysk politik. Denna identitet blir dessutom trovärdig i och med de grönas positionering i mitten av den tyska partirymden, med erfarenhet av samarbeten med både SPD och CDU/CSU.

3.3 Grön politik för bättre regler, inte bättre människor

Valet 2017 höll på att sluta i en fullständig katastrof för de tyska gröna. Vid flera tillfällen under månaderna innan valet visade opinionsmätningarna att marginalen till femprocentsspärren var knapp. Många är de som tillskriver de dåliga opinionssiffrorna ett alltför stort fokus på individens ansvar i omställningen. Mest symboliskt för detta blev förslaget om köttfri måndag i skolmatsalen - Veggie Monday. Detta eldade på en redan existerande bild av de gröna som världsfrånvända storstadsbor utan förståelse om hur vanligt folk lever sina liv.

Tvingande styrmedel, så kallade push measures, som exempelvis höjda fordonsskatter på bensin- och dieslbilar eller olika former av förbud, tenderar att ha låg social acceptans (e.g. Stadelmann-Steffen & Dermont, 2018). Mer frivilliga styrmedel, vilka ibland kallas för pull measures, som exempelvis subventionerar något som är positivt för miljö och klimat tenderar att ha hög acceptans (e.g. Rhodes et al., 2017). Att man kallar dessa för "frivilliga" grundas i att man gör kostnaderna för ett önskvärt beteende relativt billigare utan att för den sakens skull förbjuda eller begränsa det oönskade beteendet (Brückmann & Bernauer, 2020).

Det finns gott om exempel från vår samtid som visar på hur motståndsrörelser uppstått som en direkt reaktion på införandet av tvingande styrmedel, oftast höjda skatter på fossila bränslen. Två tydliga exempel är de gula västarnas

rörelse i Frankrike och Bensinupproret 2.0 i Sverige.

I och med valet av Baerbock och Habeck som företrädare för de tyska gröna ville man tydligt gå i en annan riktning än den politik som under de senaste åren mött starkt motstånd. Istället för politik som upplevdes som moraliserande styrde man nu om både kommunikation och politik till att nästan uteslutande rikta sig mot företag, industri och andra stora utsläppare. Från och med nu skulle det bli tydligt att de grönas uppgift främst är att skapa "bättre politik, inte bättre människor" (Top Agrar).

Det är dock viktigt att poängtera att så kallade frivilliga styrmedel ofta resulterar i ökade kostnader, vilka måste finansieras på något sätt. Detta kan självklart göras genom ett generellt ökat uttag av skatter. För att maximera styrningen mot ett önskvärt miljövänligt beteende brukar dock pull measures kombineras med push measures, exempelvis ökade kostnader för miljöskadliga beteenden. Det framstår ofta som ett mer rättvist och effektivt sätt att finansiera miljöpolitiken.

3.4 (Gröna) Partiledareffekter*

Precis som i många andra länder pågår i Tyskland en personifiering av valkampanjer där partiernas företrädare får allt mer uppmärksamhet. De tyska gröna arbetar därför väldigt medvetet för att deras främsta företrädare ska förkroppsliga kärnan i deras kommunikativa strategi.

Robert Habeck - de grönas ena språkrör - berättar återkommande en historia som sammanfattar detta väl. "Hur många här inne äger en borr?", inleder Habeck med att fråga publiken. Nästan alla räcker upp handen. Precis som många andra verktyg, men också andra ägodelar, som bilar, används borrar väldigt liten del av tiden. En borr används i genomsnitt mindre än en procent av tiden. En bil 5 procent av tiden. Poängen som Habeck här försöker göra är följande: Vi skulle kunna dela på våra saker utan att på ett märkbart sätt försämra tillgängligheten till saker vi återkommande behöver, såsom bormaskiner.

Liknande anekdoter känner man ofta igen från gröna politiker. Så vad är det som är så speciellt med Habecks historia? Jo, den slutar nämligen inte här. Habeck avslutar med att säga följande: "Och ändå har jag gett alla mina fyra söner varsin bormaskin" (Shulte, 2021).

Tysklands i särklass mest populära politiker - Baden-Württembergs gröne delstatspresident Winfried Kretschmann - har byggt en politisk persona som andas samma filosofi. Kretschmann ses som en pragmatisk realpolitiker som förstår förutsättningarna för både vanligt folk och sin regions materiella välstånd. Som delstatspresident har Kretschmann drivit en näringslivsvänlig mittenpolitik. Med nära band till framförallt bilindustrin - som förser delstatens invånare med ett av fem arbetstillfällen - och en retorik som bygger på möjligheten att sammanfoga ekonomisk tillväxt och utsläppsminskningar, är Kretschmann älskad av de breda skikten i samhället.

Samtidigt uppmärksammar många att Kretschmann inte levererat mycket politik av

värde. Kretschmann är därför kritiserad av stora delar av miljörörelsen. Ett talande exempel är att delstatens utsläppsmål är lägre än det som CDU/CSU tillsammans med SPD drivit igenom på nationell nivå.

De gröna blev största parti i Baden-Württemberg efter delstatsvalet 2011. Två externa faktorer bidrog tydligt till de grönas framgång: Infrastrukturprojektet Stuttgart 21 och kärnkraftskatastrofen i Fukushima, Japan. Trots att motsvarande Focusing events saknades i valet 2016, gjorde de gröna även då ett väldigt bra val. Jämförande studier med delstatsvalen i Rheinland-Pfalz och Sachsen-Anhalt har kunnat visa på betydelsen av Winfried Kretschmann för detta var stor (Blumenberg & Blumenberg, 2018).

Betydelsen av partiledare varierar mellan olika politiska system, sammanhang och väljargrupper. Statsvetare är generellt ofta restriktiva vad gäller att tillskriva partiets framgångar till specifika partiledare. Betydelsen av partiledare är dock större för valet av parti bland de som byter parti ofta. Som vi nämnt ovan är en stor del av de som under den senaste mandatperioden tillkommit de gröna så kallat flytande väljarna. Omtyckta företrädare är därför synnerligen viktigt för de gröna - framförallt under den stundande valspurten.

* Statsvetenskaplig forskning visar på ett tydligt samband mellan sympati gentemot ett partis ledare och benägenhet att rösta på partiet. Dock är man ofta restriktiv vad gäller att tillskriva partiets framgångar till specifika partiledare. För att kunna tala om en renodlad "partiledareffekt" måste man ofta skilja på effekten av själva budbäraren, d.v.s. partiledaren, och budskapet som sådant, det vill säga partiets ideologi och politik. Detta är både teoretiskt och metodologiskt klurigt. (Politologerna)

3.5 Nya kritiker - priset för att bredda sig?

De tyska gröna har ofta hyllats för sin förmåga att balansera sitt värnande om industrins intressen samtidigt som man bevarat miljörörelsens stöd. Precis som vi nämnt tidigare i denna rapport saknar den tyska partirynden andra partier som tar miljöfrågorna på allvar. Miljörörelsen har således inget annat val än att sätta sin tilltro till de grönas politiska projekt och påverka opinionen till att efterfråga mer radikal miljöpolitik bäst de kan.

Relationen mellan de gröna och miljörörelsen förkroppsligas av aktivisten och författaren Luisa Neubauer, som ibland kallas för Tysklands motsvarighet till Greta Thunberg. Neubauer är sedan 2017 medlem i de gröna. Hon gick med i samband med att diskussionen om utfasningen av kolkraften stod högt på den politiska dagordningen. Enligt henne tog inget annat parti frågan på allvar - valet av parti var då självklart (Shulte, 2021).

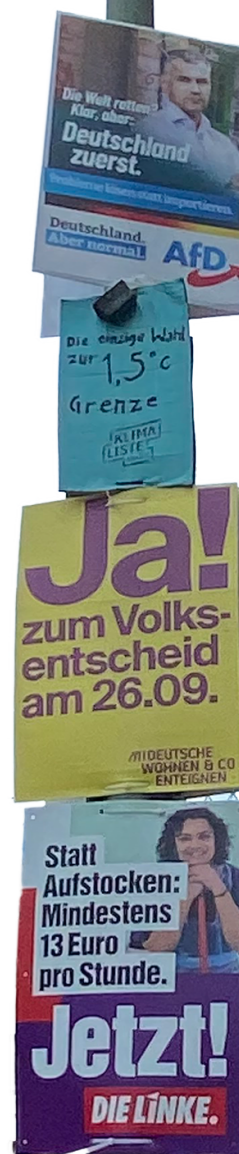
Neubauer räds dock inte att säga att de gröna inte gör tillräckligt. Även den politik som de gröna drivit i opposition skulle inte vara tillräcklig för att hedra Tysklands åtaganden under Parisavtalet. Långt ifrån, hävdar Neubauer.

Ett eventuellt regeringsamarbete skulle desutom kräva kompromisser och ytterligare ta udden av deras mest progressiva miljöpolitiska förslag. Det visade bland annat förhandlingarna efter valet 2017. Då slopade man förbudet mot bensin- och dieslbilar till 2030, ett av de förslag man byggt sin politiska kampanj kring, till fördel för ett tidigareläggande av slutdatumet för tysk kolkraft. Även i de delstater där de gröna styrt har man visat prov på ett välviligt förhållningssätt till kompromisser, något som lett till massiv kritik från delar av den tyska miljörörelsen.

I Baden-Württemberg, den delstat där denna kompromissvilja kanske varit allra starkast, har detta lett till att ett nytt parti som profilerat sig i miljöfrågor startats - Klimaliste. Med starka band till Fridays for Future-rörelsen vill partiet se en mer radikal miljöpolitik som ligger i linje

med det som vetenskapen beskriver som nödvändigt för att vi ska nå 1,5-gradersmålet. Stödet för denna politik verkar dock vara högst begränsat. I Baden-Württembergs delstatsval i 2021 fick partiet inte ens en procent av rösterna, samtidigt som de gröna gjorde sitt bästa valresultat någonsin. Tysklands breda skikt verkar alltså vara mer intresserad av det gröna löftet om en miljöpolitik som går att sammanfoga med ekonomisk tillväxt och välstånd, än den radikala omställningen som efterfrågas av dagens demonstrerande unga.

Många gröna partimedlemmar och politiker skulle dock troligtvis ge Klimaliste, Fridays for Future och Luisa Neubauer rätt i sak: Deras politik är i nuläget inte tillräcklig för att Tyskland ska hedra sina åtaganden under Parisavtalet. Skiljelinjen mellan de gröna och den mest progressiva delen av miljörörelsen handlar egentligen om något annat, nämligen synen på hur man bör förhålla sig strategiskt till parlamentarismens grundläggande logik. Om du inte har tillräckligt stort folkligt stöd för att ensamt driva igenom din politik, måste du kompromissa med andra partier. Givet de tyska väljarnas preferenser finns idag en tydlig motsättning mellan att, å ena sidan, driva en politik som är tillräckligt radikal och, å andra sidan, få tillräckligt stort parlamentariskt stöd för att ha en realistisk chans att driva igenom sin politik.



4. Vad kan MP lära av Bündnis 90/ Die Grünen?

I denna rapport har vi velat visa att de tyska grönas goda opinionsläge, delvis, grundas i vissa gynnsamma strukturella förutsättningar - vilka är svåra för det svenska miljöpartiet att dra lärdomar från.

Självklart bidrar gröna partiers opinionsbildning till att miljö och klimat blir viktigare för svenska väljare. Men att på ett varaktigt sätt påverka den politiska agendan är långt enkelt. De tyska grönas höga opinionsciffror har alltid korrelerat med att miljöfrågor varit viktiga för väljarna. Detta har ofta varit styrt av focusing events som sätter frågorna i centrum. I den mån detta går att påverka genom opinionsbildning är det viktigt att understryka att detta arbete inkluderar fler aktörer än bara politiska partier. Här har exempelvis den tyska miljörörelsen varit långt mer framgångsrik än den svenska. Det är alltså inte bara Miljöpartiet, utan också den bredare miljörörelsen, som skulle kunna lära från det tyska exemplet!

På samma sätt har partier begränsad möjlighet att påverka vad andra partier gör i det politiska landskapet. Miljöpartiet har självklart ingen rådighet över vilka frågor andra partier bestämmer sig för att driva. Att flera partier än miljöpartiet valt att profilera sig inom miljö och klimat är dessutom någonting otroligt positivt. Det ger på sikt goda förutsättningar för att bedriva progressiv miljöpolitik. Här har Sverige kommit långt!

De tyska grönas framgångar handlar dock också om att de tagit fram en väl genomtänkt partistrategi som de dessutom lyckats genomföra framgångsrikt. Lärdomarna som det svenska miljöpartiet kan dra från de tyska grönas arbete är många. Här väljer vi att lyfta två stycken som framstår som synnerligen viktiga.

Miljöpartiet måste bygga förtroende i andra frågor än miljö och klimat. Man förlorar med största sannolikhet på att uppfattas som ett enfrågeparti.

Mycket talar för att det varit gynnsamt för de tyska gröna att bredda partiet politiskt. Sedan valet 2017 har man höjt sitt förtroende inom ett flertal sociala frågor. Utan denna breddning hade de tyska gröna troligtvis inte kunnat tilltala de mittenväljare som vandrat mellan CDU/CSU, de gröna och SPD. Dramatiken sedan i våras - med en stor grupp väljare som framförallt förflyttats med anledning av politiska skandaler knutna till partiernas företrädare - visar att det är denna väljargrupp som framförallt stått på spel i valrörelsen. Att kunna tilltala en bred väljarbas har då varit absolut avgörande. Opinionsmätningar har vid ett flertal tillfällen det senaste året visat att över hälften av tyskarna kunnat tänka sig rösta på de gröna - något som hade varit svårt att föreställa sig ifall partiet fortsatt tydligt prioriterat miljöfrågor på bekostnad av andra sociala frågor.

Samtidigt är det viktigt att understryka i vilken utsträckning förutsättningarna för de tyska gröna och det svenska miljöpartiet skiljer sig. Miljöpartiet har i ett flertal opinionsmätningar under den senaste mandatperioden hamnat under riksdagsspärren. Detta måste utgöra en utgångspunkt för alla strategiska avvägningar. Om arbetet med att bygga förtroende i andra frågor påverkar förutsättningarna att framstå som Sveriges självklara ägare över miljöfrågorna, skulle detta kunna anses vara alltför riskabelt. Miljöpartiets förtroende inom miljöfrågor är nämligen den överlägset vanligaste anledningen till att väljare röstar på dem idag.

Med anledning av det svenska miljöpartiets utsatta opinionsläge är det än viktigare att en sådan breddningsstrategi görs med eftertänksamhet. Att bygga förtroende i andra frågor är viktigt. Men det får, som sagt, aldrig göras på bekostnad av förtroendet i miljöfrågorna - vilka kommer förbli miljöpartiets absolut viktigaste frågor. Det är därför viktigt att man breddar sig smart till positioner i sakfrågor som i stor utsträckning överlappar med att efterfråga progressiv miljöpolitik. Breddningen får aldrig leda till att tidigare kärnväljare, på grund av sina åsikter i andra frågor, har svårare att sympatisera med miljöpartiet.

Miljöpartiet måste arbeta för att tydligare visa att man framförallt vill skapa bättre politik och system, inte bättre människor.

Ett av miljöpolitikens mest fundamentala villkor är att det är oundvikligt, eller i alla fall orealistiskt, att den inte skulle få konsekvenser för privatpersoner. Effektiva styrmedel leder exempelvis ofta till att miljöskadliga beteenden sanktioneras på olika sätt. Individer som drabbas upplever ofta detta som orättvist. Gröna partier har därför ofta tampats med bilden av att vara moraliserande och individfokuserade i sin politik och kommunikation.

Även om merparten av både de tyska grönas och det svenska miljöpartiets politik fokuserar på ländernas stora utsläppare, finns det otaliga exempel där politiken, på ett ostrategiskt sätt, pekar ut individens roll i omställningen. Ett av de mest kända exemplena är de tyska grönas förslag om en köttfri dag - Veggie Monday.

Det svenska miljöpartiet skulle här kunna inspireras av sitt tyska syskonparti. Den som faktiskt granskar miljöpartiets miljöpolitik kommer se att tyngdpunkten uppenbart ligger på andra aktörer än individen. Bilden av det svenska miljöpartiet som ett individfokuserat parti som inte bryr sig om vanligt folk har dock satt sig och reproduceras återkommande av opinionsbildare och nyhetsjournalister. För att bryta sig loss från denna gröna niddbild är det viktigt att i sin kommunikation systematiskt fokusera på att Miljöpartiet vill skapa bättre politik, inte bättre människor.



Referenser

Beaudonnet, Laurie; Vasilopoulos, Pavlos. (2013). Green Parties in Hard Times: The Case of EELV in the 2012 French Presidential Election, *Party Politics*, 20:2, 275-85.

Bergman, Matthew; Flatt, Henry. (2020). Issue Diversification: Which Niche Parties Can Succeed Electorally by Broadening Their Agenda? *Political Studies* 68(3): 710-730.

Birch, Sarah. (2009). 'Real Progress: Prospects for Green Party Support in Britain', *Parliamentary Affairs*, 62:1, 53-71.

Blumenberg, Johannes; Blumenberg, Manuela. (2018) The Kretschmann Effect: Personalisation and the March 2016 Länder Elections. *German Politics*, 27:3, 359-379.

Broekema, Wout (2016). Crisis-induced Learning and Issue Politicization in the EU: The Braer, Sea Empress, Erika, and Prestige oil spill disasters. *Public Administration*, 94(2): 381-398.

Brückmann, Gracia; Bernauer, Thomas. (2020). What drives public support for policies to enhance electric vehicle adoption? *Environmental Research Letters* 15(9).

Christensen, L., Dahlberg, S., Martinsson, J. (2014). *Scandinavian Political Studies*, Vol. 38 – No. 2, 2015.

Dahlberg, S., Martinsson, J. (2015) Changing Issue Ownership through Policy Communication, *West European Politics*, 38:4, 817-838, DOI: 10.1080/01402382.2015.1039377

Dalton, Russell (2013). *The apartisan American. Dealignment and changing electoral politics.* Thousand Oaks, CQ Press.

Dolezal, Martin. (2010). 'Exploring the Stabilisation of a Political Force: The Social and Attitudinal Basis of Green Parties in the Age of Globalisation', *West European Politics* 33:3, 534-52.

Huchet, Jean-Francois (2016). *La crise environnementale en Chine.* Paris: SciencesPo Les Presses.

Kingdon, John (2011). *Agendas, Alternatives, and Public Policies.* 2 upplagan. Boston: Longman Classics in Political Science.

Lago, I; Martinez, F. (2010). Why New Parties? *Party Politics*, 17:1, 3-20.

Liu, Xinschen; Lindquist, Eric; Vedlitz, Arnold (2011). Explaining Media and Congressional Attention to Global Climate Change, 1969-2005: An Empirical Test of Agenda-Setting Theory. *Political Research Quarterly* 64(2): 405-419.

Meguid, B. (2005). Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success. *American Political Science Review*. Vol. 99, No. 3

Meguid, B. M. (2008). *Party competition between unequals: Strategies and electoral fortunes in Western Europe.* Cambridge: Cambridge University Press

Oscarsson, Henrik. (2020) *Flytande väljare 2018. Valforskningsprogrammet,* Göteborgs universitet.

Rhodes, E.; Axsen J, and Jaccard M. (2017) Exploring citizen support for different types of climate policy. *Ecological Economics*. 137, 56-69.

Schuessler, Alexander A. (2000). *A logic of Expressive Choice.* Princeton: Princeton University Press.

Schulte, Ulrich (2021). *Die Grüne Macht.* Berlin: Rowohlt Polaris.

Schumacher, Ingmar. (2014). An Empirical Study of the Determinants of Green Party Voting. *Ecological economics*, Vol 104, 306-318.

Stadelmann-Steffen, I., Dermont, C. (2018) The unpopularity of incentive-based instruments: what improves the cost–benefit ratio?. *Public Choice* 175, 37–62.

Tagesspiegel (2021). Wahlforscher sieht Wählerpotenzial der Grünen bei 60 Prozent. Hämtad från (2021-07-02): <https://www.tagesspiegel.de/politik/union-rutscht-weiter-ab-wahlforscher-sieht-waehlerpotenzial-der-gruenen-bei-60-prozent/27148198.html?fbclid=IwAR0QHC4e-CiVc4GIQbKnJs5USZmjpUy2x6bVTtUxK3i1MmPThe3MWtmf7ps>

Top Agrar (2019). Habeck: "Ich erwarte keine besseren Menschen, ich erwarte bessere Politik". Hämtad från (2021-07-10): <https://www.topagrar.com/management-und-politik/news/oeko-kanzler-hoffnung-familienvater-11920167.html>

Wagner, M. (2012) When do parties emphasise extreme positions? How strategic incentives for policy differentiation influence issue importance. *European Journal of Political Research* 51: 64-88.

Zons, G. (2016) How programmatic profiles of niche parties affect their electoral performance. *West European Politics*, 39:6, 1205-1229.



DEGRÖNA/EFA
i Europaparlamentet